

se nepravidelně papírovitě odděluje. Čepel listů vejčitá až šir. vejčitá, (3–)5–8(–10) cm dl., 1,5–3,0 (–5,0) cm šir., na vrcholu dl. zašpicatělá, na bázi zaokrouhlená, celokrajná nebo oddáleně mělce zubatá, na svrchní straně tmavě zelená, chlupatá až roztr. chlupatá, na spodní straně zelená, chlupatá až hustě chlupatá, především v úžlabí žilek, na okraji brvitá; řapíky krátké, 1–3 mm dl., chlupaté. Květy vždy v navzájem bočně srůstajících párech na dlouhých štětinatě chlupatých stopkách tvořících chudokvětá ± plochá květenství v průměru 4–8 cm velká. Kalich dvoupyský s dlouhou kališní trubkou a 5 úzkými kališními cípy, na vnější straně hustě štětinatě chlupatý; koruna velká, mírně dvoupyská, zvonkovitá, 1,0–2,5 cm dl., asi 1,5 cm v průměru, růžová s nápadnou oranžovou síťovitou kresbou, ústí koruny chlupaté. Tobolka vejcovitá, asi 7 mm dl., 3 mm šir., tvrdá, štětinatě chlupatá, se zbytky kalicha na vrcholu. V–VI. Ff.

$2n = 32$ (extra fines)

125. *Sambucaceae* LINK – bezovité*)

Syn.: *Caprifoliaceae* JUSS. p. p.

Keře, vzácněji stromy nebo vytrvalé byliny s podzemními oddenky. Listy vstřícné, lichozpeřené s palisty nebo bez palistů. Květenství vrcholičnatá, mnohokvětá. Květy malé, oboupohlavné, pravidelné, zpravidla 5četné, s kolovitou až zvonkovitou korunou s velmi krátkou korunní trubkou; tyčinek 5, přirostlých na bázi korunní trubky, prašníky krátké, extrorzní, pylová zrna trikolporátní; semeník spodní, 3–5pouzdrý, v každém pouzdrě s 1 anatropním vajíčkem, čnělky 3–5, velmi krátké, zakončené ± hlavatyými bliznami. Plod peckovice s 3–5 peckami. Semena s bohatým endospermem, zárodek přímý. – Pouze jediný rod *Sambucus*.

1. *Sambucus* L. – bez

Sambucus LINNAEUS Sp. Pl. 269, 1753. – Syn.: *Ebulus* FABR. Enum. Meth. Pl., ed. 2:337, 1763. – *Ebulum* GARCKE Fl. Deutschl., ed. 7:184, 1867.

Lit.: FRITSCH K. (1892): Zur systematischen Stellung von *Sambucus*. Bot. Zbl. 52:81–82. – HÖCK F. (1892): Zur systematischen Stellung von *Sambucus*. Bot. Zbl. 51:233–234. – SCHWERIN F. (1909): Monographie der Gattung *Sambucus*. Mitt. Deutsch. Dendrol. Ges. 18:1–56. – SCHWERIN F. (1920): Revisio generis *Sambucus*. Mitt. Deutsch. Dendrol. Ges. 29:194–231. – WOLF E. (1923): *Sambucus racemosa* Linné. Mitt. Deutsch. Dendrol. Ges. 33:243–31. – DOMIN K. (1941): Dřípený černý bez (*Sambucus nigra* L. var. *laciniata* L.) v údolí Kunratického potoka u Braníku u Prahy. Věda Přfr. 20:120. – SMRŽ P. (1951): *Sambucus racemosa* L. var. *laciniata* Koch. Bot. Listy 4:33. – ARTJUŠENKO Z. T. (1962): Buzina – *Sambucus* L. In: SOKOLOV S. J. [red.], Derevja i kustarniki SSSR 6:146–158. Moskva et Leningrad. – HELEBRANT L. (1973): Lacinate Kulturvarietäten der Gattung *Sambucus*. Mitt. Deutsch. Dendrol. Ges. 66:173–175. – HELEBRANT L. (1981): Studie morfologické proměnlivosti a systematika některých druhů rodu *Sambucus*. Stud. ČSAV 1981/11:1–132. – McCLINTOCK D. (1982): *Sambucus racemosa* L. sensu lato. *Watsonia* 14:74–76. – DOBRÝ J. [red.] (1984): Ekobiologie bezu černého (*Sambucus nigra*). Zpr. Čs. Bot. Společ. 19, Mater. 4:65–70. – SVOBODA A. M. (1985): Bezinka černá, její šíření a rozšíření. Dendrol. Sděl. 31:20–23. – REIDT G. et LEINS P. (1994): Das Initialstadium der sympetalen Krone bei *Sambucus racemosa* L. und *Viburnum farreri* Stearn. Bot. Jb. 116:1–9. – ROELS P. et SMETS E. (1994): A comparative floral ontogenetical study between *Adoxa moschatellina* and *Sambucus ebulus*. Belg. J. Bot. 127:157–170.

Opadavé keře, popř. stromy nebo vytrvalé byliny s bohatým mělkým zpravidla do velké plochy rozloženým kořenovým systémem nebo podzemními výběžky. Větve většinou silné s nápadně vytvořenými lenticelami a s bohatě vytvořenou dření. Listy vstřícné, lichozpeřené, řapíkaté, palistnaté nebo s palisty přeměněnými v nektáriové útvary, popř. palisty chybějí. Květenství koncová, nejčastěji 3–5ramenné ploché vrcholíky nebo vrcholičnaté laty. Květy malé, bílé, žlutavé až zelenavě bílé; kalich i koruna krátce trubkovité, většinou 5cípé; tyčinky se žlutými nebo fialově nachovými prašníky vyčnívajícími

*) Zpracoval J. Chrtek

Původem z vysokohorských poloh stř. Číny. – Mapy: MEUSEL et al. 1992:430. Pěstuje se zřídka v parcích a sadech. Patří mezi nejkrásnější u nás pěstované keře. Dobře snáší zimu a nemá žádných zvláštních nároků na půdu, vyžaduje však slunné polohy. Semena v našich podmínkách nedozrávají. Byla vypěstována řada kultivarů lišících se navzájem zejména barevnými odchylkami květů. V Čechách se pěstuje teprve od r. 1922 (poprvé v Průhonicích), v Evropě od r. 1901. Tento krásný a málo náročný keř se u nás pěstuje dosti zřídka, např. v parcích Průhonice, Štířín, Žehušice, Český Krumlov, Osek u Strakonice, Nový Jičín, Rokytnice u Přerova, Moravský Krumlov, Kroměříž, Lednice.

Poznámka: Kromě uvedených rodů se v parcích někdy pěstují druhy rodu *Dipelta* MAXIM. pocházející z Číny, s nápadně zvětšenými listenci. Jsou to *D. floribunda* MAXIM. (Tab. 114/2), s větvemi lysými a listenci štítovitě uspořádanými, a *D. ventricosa* HEMSLEY, s mladými větvemi chlupatými a listenci ledvinitými. Listence jsou velmi zřetelně vyvinuty za plodu.

mi z koruny. Plod dužnatá, ± kulovitá, černá nebo červená peckovice zpravidla s 5 peckami. Plodenství přímá nebo nicí. – Asi 40 druhů rozšířených zejména v mírném a subtropickém pásu obou polokoulí (kromě stř. a j. Afriky). – Entomogam.

- 1a Statné vytrvalé byliny, listy s lupenitými palisty; prašníky fialově nachové ..... 3. *S. ebulus*
b Keře, popř. nízké stromy, listy s palisty nitkovitými nebo přeměněnými v nektáriové drobné útvary, popř. palisty chybějí; prašníky žlutavé až žluté 2
2a Květenství chocholičnaté; dřev větví bílá až slabě nažloutlá, květy bílé až slabě nažloutlé, pupenové šupiny jen na bázi (pupeny polonahé); plody černé, plodenství nicí ..... 1. *S. nigra*
b Květenství latovité, v obrysu ± vejčité; dřev větví světle až skořicově hnědá, květy žlutavé až zelenavé, pupenové šupiny kryjí zcela pupen; plody červené, plodenství přímá ..... 2. *S. racemosa*

1. *Sambucus nigra* L. – bez černý Tab. 116/3

Sambucus nigra LINNAEUS Sp. Pl. 259, 1753. – Syn.: *Sambucus vulgaris* LAM. Fl. Franç. 3:369, 1779.

Exsikáty: TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 669. – Extra fines: BAENITZ Herb. Dendr., no 743, 872, 1340. – Fl. Distr. Baccov. Exs., no 581. – Fl. Exs. Bavar., no 1673. – Fl. Jutl. Exs., no 315. – Fl. Rom. Exs., no 84. – Fl. Siles. Exs., no 93. – Herb. Fl. Ross., no 1576. – Pl. Polon. Exs., no 269. – Pl. Vasc. Dan. Exs., no 559.

Keř nejčastěji 1,5–5,0 m vys., vz. strom až 10 m vys., bohatě větvený, s dlouhými vodorovnými odendky. Větve v mládí lysé nebo roztr. krátce chlupaté, zelenavé až šedozeleň s početnými tmavými, podlouhlými lenticelami, starší šedozeleň až šedohnědá s nepravidelně rozbrázděnou borkou; dřev široká, bílá až žlutavě bílá, dřev tvrdé, žlutavé. Pupeny vejcovité se zelenými až červenohnědými šupinami kryjící pupeny jen v dol. 1/2 (pupeny polonahé), mladé listy na vrcholu pupenu vyčnívající a často na jaře poškozované mrazem. Listy lichozpeřené, čepel v obrysu eliptická, vejčité až obvejčité eliptická, (10–)15–20(–30) cm dl., 12–25 cm šir., (1–)2–3jařmá, řapíkatá, s kopinatými až nitkovitými palisty záhy opadavými nebo palisty přeměněnými v nektáriové žlázy; lístky kopinaté až vejčité kopinaté, vzácněji eliptické až šir. eliptické, (3–)4–8(–10) cm dl., (1,0–)1,5–3,0(–4,0) cm šir., na vrcholu pozvolna až ± náhle zašpičatělé, na bázi šir. klínovité až zaokrouhlené, mnohdy asymetrické, na okraji pilovitě zubaté, na svrchní straně olysalé až lysé, tmavozelené, na spodní straně sivozelené až šedavé, roztr. jemně chlupaté, především na žilkách, krátce řapíčkaté, po rozemnutí nepříjemně páchnoucí. Květenství chocholičnaté. Květy vonné, v hustých, mnohokvětých, zpravidla 3–5ramenných plochých vrcholících, 10–25 cm v průměru. Kalich krátce trubkovitý, drobný, s asi 0,5 mm dl., trojúhelníkovitě vejčitými kališními cípy; koruna kolovitá, (5–)6–9 mm v průměru, bílá nebo slabě nažloutlá, s korun-

ními cípy tupými; tyčinky ± stejně dlouhé jako koruna nebo o málo delší, prašníky žluté; čnělka velmi krátká nebo chybí, blizna 3laločná. Plodenství nicí. Peckovice kulovité, 5–8 mm vel., černé až černořialové, ± lesklé, 3(–5)semenné. Semena vejcovitá až elipsoidní, 3–4 mm dl., asi 2 mm šir., žlutavá až hnědá. VI–VII. Ff.

$2n = 36$ (ČR: 41. Stř. Povlt.)

Variabilita: Proměnlivost se projevuje především ve tvaru, velikosti a zbarvení listů. Lístky mohou být nápadně úzké až naopak velmi široké, vzácněji ještě dále členěné (laciniální typy, hodnocené vesměs jako varieta nebo forma) nebo i různé panašované. Proměnlivost v přírodě se projevuje i v barvě květů, nejčastěji jsou květy bílé, mnohdy se však vyskytují celé populace s květy mírně nažloutlými. Proměnlivá je i velikost květenství, na jednotlivých keřích mohou být květenství velká, hustá, jindy menší, řídká. Podobně je tomu i s velikostí semen. Většina těchto odchylek je stálá na jednom jedinci, někdy se vyskytují uvedené odchylky i v celých populacích. Taxonomická hodnota těchto odchylek je však pravděpodobně nízká, nanejvýš varieta. Zatím se však nepodařilo stanovit korelační vztahy mezi jednotlivými morfologickými odchylkami.

Ekologie a cenologie: Lesní pláště, paseky a světliny, akátiny, křovinaté porosty, světlé listnaté a lužní lesy, podél komunikací, v obcích a na sídlištích, podél zdí a plotů, zbořeniště, skládky, zahrady, podél potoků a řek, u sloupů elektrického vedení, rumiště apod., především na vlhkých, humózních, dusíkem bohatých, hlubokých půdách. Roste ve společenstvech svazů *Prunion spinosae*, *Sambuco-Salicion capreae* (zejména v komplexu společenstev *Sambucetum nigrae*), dále ve společenstvech třídy *Robinietaea* a řádu *Fagetalia sylvaticae*. Semena jsou roznášena na nejrůznějších staništích. Dříve byl bez černý někdy pěstován při venkovských chalupách, horských boudách apod.

Rozšíření v ČR: Kromě nejvyšších poloh oreofytika rozšířen po celém území s různou hustotou výskytu. Těžiště rozšíření v termofytiku a nižších polohách mezofytika (max.: Moravskoslezské Beskydy, Radhošť, 1 100 m).

Tab. 116: 1 *Sambucus racemosa*, 1a – květ, 1b – květ, 1c – plody. – 2 *S. ebulus*, 2a – plodenství. – 3 *S. nigra*, 3a – květ, 3b – plodenství.

Celkové rozšíření: Téměř celá Evropa (kromě s. oblastí Skandinávie, Finska a převážně většiny Ruska) a odtud podél Černého moře na Kavkaz a ke Kaspickému jezeru. Kromě toho je bez černý pěstován nebo zavlečen i na řadě dalších míst (např. Kypr, Kréta, s. Afrika). – Mapy: HEGI, ed. 2, 6/2:24, 1966; Atlas Rozmieszcz. Drzew Krzew. Polsce 13:map. 163, 1973; HULTÉN NE 1986:868; MEUSEL et al. 1992:429.

Význam: Velmi oblíbená rostlina v lidovém léčitelství. Používají se především květy a plody (bezinky); někdy se sbírají i kořeny a kůra. Zpracovává se také ve farmaceutickém průmyslu. Květenství se používají k přípravě nápojů, popř. se pojidají smažená. Z plodů se připravují bezinkové zavařeniny, povidla, šťávy, bezinková vína, likéry apod. Šťáva z plodů se někdy používá k dobarvování vína a některých potravinářských výrobků. V době květu je důležitou medonosnou rostlinou. Dřevo je velmi tvrdé a vydrží dlouho v zemi, používá se zejména v zahrádkářství (tyčkovina). Bílá dřevina („bezová duše“) dobře slouží jako medium při zhotovování ručních preparátů, zejména mikroskopických. Pro své všestranné využití byl černý bez, zejména na venkově, velmi ceněnou dřevinou. V parcích a sadech se pěstuje v řadě kultivarů, např. cv. Nana s nízkým vzrůstem, cv. Pendula s převislými větvemi, cv. Aurea, cv. Purpurea, cv. Aureomarginata s různým zbarvením listů, cv. Latisecta, cv. Linearis, cv. Laciniata s různými tvary lístků, dále se pěstují i plnokvěté kultivary, popř. výpěstky s různě zbarvenými plody.

Listy jsou jedovaté, protože obsahují glykosid sambucinigrin.

2. *Sambucus racemosa* L. – bez červený

Tab. 116/1

Sambucus racemosa LINNAEUS Sp. Pl. 270, 1754.

Exsikáty: Pl. Čechoslov. Exs., no 391, 392. – TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 670. – Extra fines: BAENITZ Herb. Dendr., no 1008, 1487. – Exs. Genaven., no 163. – Fl. Jutl. Exs., no 212, 715. – Fl. Olten. Exs., no 730. – Fl. Rom. Exs., no 1566. – Pl. Bulg. Exs., no 980. – Pl. Polon. Exs., no 594. – Pl. Vasc. Dan. Exs., no 570.

Keř 1–3(–4) m vys., s přímými nebo obloukovitě prohnutými, silnými, lými, vzácněji roztr. chlupatými, světle hnědými až skořicově hnědými větvemi s černými eliptickými bradavčitými lenticelami. Borka hnědá až šedohnědá, nepravidelně rozpukaná; dřevina skořicově hnědá. Pupeny velké, vejcovité, zcela zakryté četnými hnědými, brvitými, na bázi krátce srostlými šupinami, na vnitřní straně žláznatě chlupatými. Listy lichozpeřené, čepel 10–25 cm dl., v obrysu šir. vejčitá, (1–)2(–3)jařmá, řapíkatá, palisty přeměněné v malé, 2–3 mm dl., válcovité žlásky; lístky eliptické, vejčité až podlouhle vejčité, 4–9(–11) cm dl., (1,5–)

2,0–3,0(–4,0) cm šir., na vrcholu dl. zašpicatělé, na bázi klínovité až šir. klínovité, pilovitě zubaté, na svrchní straně lysé až olýsalé, tmavozelené, na spodní straně chlupaté až slabě plstnatě chlupaté, světle zelené, krátce řapíkaté. Květenství latovitě, elipsoidní až podlouhle vejcovité, mnohokvěté, přímé, 3–7 cm dl., asi 5 cm šir., dol. větévky květenství mnohdy nazpět ohnuté. Květy malé, moučnatě vonné, rozkvétající zároveň s rozvíjejícími se listy; kalich malý s trojúhelníkovitě vejčitými, krátkými, asi 0,5 mm dl. cípy; koruna kolovitá, asi 4 mm v průměru, žlutavě zelená až zelenavá, s korunními cípy vejčitými, špičatými až tupě špičatými, nazpět ohnutými, zpravidla záhy opadavými; tyčinky kratší nebo stejně dlouhé jako koruna, prašníky žluté. Plodenství přímé. Peckovice kulovité, 4–5 mm vel., zpočátku zelené, později rumělkově červené, 3(–5)semenné. Pecky vejcovité, zploštělé, asi 3 mm dl., asi 2 mm šir., žlutohnědé až hnědé. (III–)IV–V. Ff.

$2n = 36$ (ČR: 41. Stř. Povlt., 59. Orl. podh.)

Variabilita: V přírodě se proměnlivost projevuje hlavně ve tvaru, velikosti a zbarvení listů. Jednotlivé odchylky, mají však velmi nízkou taxonomickou hodnotu.

Ekologie a cenologie: Listnaté (suťové a lužní) i jehličnaté lesy, křovinaté stráně, rokle, paseky, méně často na pastvinách, zbořeništích, v okolí obcí apod. Roste především na vlhkých, humózních, hlinitých až kamenitých, mírně kyselých až neutrálních půdách bohatých živinami. Vyskytuje se zejména ve společenstvech svazu *Fagion* (diagnostický druh podsvazu *Galio-Abietenion*), *Sambuco-Salicion capreae* (diagnostický druh, zvl. v as. *Senecioni-Sambucetum racemosae* NOIRFALISE in LEBRUN et al. 1949), dále *Alno-Ulmion* apod. Je rozšiřován hlavně ptáky, ale ne tak intenzivně jako předcházející druh.

Rozšíření v ČR: Roztroušeně až hojně od kolinného až po horský stupeň. Těžiště rozšíření je v mezofytiku a nižších polohách oreofytika celého státu (max.: Krkonoše, Luční bouda, 1 420 m). V nížinách je vzácnější, v některých oblastech chybí, např. na j. Moravě. V poslední době se však zdá, že lokalit v nižších polohách přibývá, např. v lese Kersko u Sadské počet jedinců velmi vzrostl. – Mapy: SMRKOVÁ in HENDRYCH Acta Univ. Carol.-Biol. 1977:166, 1980.

T: téměř ve všech fyt. o. [pravděpodobně chybí v 5. Terez. kotl., 17. Míkul. pah., 18b. Dolnomor. úv.]. – M a O: ve všech fyt. o.

Celkové rozšíření: Střední Evropa, s. oblasti j. Evropy, v z. Evropě vzácný až chybí (např. Portugalsko, z. Francie, Irsko), na východ v Rumunsku a Bulharsku, na Ukrajinu zasahuje jen do z. oblastí. V panonské oblasti vzácnější. V s. Evropě

(např. Dánsko, Velká Británie, Švédsko, Finsko, Pobaltí) zavlečený a někde i zdomácnělý. Údaje od Uralu, ze Sibíře, Dálného východu, Japonska, Severní Ameriky se vztahují k jiným druhům, např. *S. sibirica* NAKAI, *S. sachalinensis* POJARK. – Mapy: HULTÉN FA 1968:841; HULTÉN CP 1971:145; Atlas Rozmieszcz. Drzew Krzew. Polsce 13:map. 164, 1973; HULTÉN NE 1986:868; MEUSEL et al. 1992:429.

Význam: Dříve používán v omezené míře v lidovém léčitelství. Někdy se sbírají plody na výrobu marmelád apod. Pěstuje se také v parcích a sadech v různých kultivarech lišících se zejména tvarem a barvou listů.

3. *Sambucus ebulus* L. – bez chebdí Tab. 116/2

Sambucus ebulus LINNAEUS Sp. Pl. 269, 1753. – Syn.: *Sambucus humilis* MILL. Gard. Dict., ed. 8, 1768. – *Ebulum humile* (MILL.) GARCKE Fl. Deutschl., ed. 7:184, 1867.

Exsikáty: PETRAK Fl. Bohem. Morav. Exs., no 387. – TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 671. – Extra fines: CALLIER Fl. Siles. Exs., no 817. – Exs. Genaven., no 185. – Fl. Distr. Bacov. Exs., no 282. – Fl. Jutl. Exs., no 182. – HAYEK Fl. Stir. Exs., no 790. – Pl. Ital. Exs., no 106.

Vytrvalé, nepříjemně páchnoucí byliny s dlouhými, silnými, žlutavými až fialově naběhlými oděnky. Lodyhy přímé, 0,5–2,0 m vys., nevětvené, silné, oblé, rýhované, lysé nebo chlupaté, drobně bradavčité. Listy jednoduše, vzácněji 2× lichozpeřené, řapíkaté, čepel v obrysu vejčitá až šir. vejčitá, až 25 cm dl., 18 cm šir., s hlavním větvením lysým nebo pýřitě chlupatým, palisty kopinaté až vejčité, pilovitě zubaté; lístky kopinaté až podlouhle kopinaté, eliptické, 5–10(–15) cm dl., (1,0–) 1,5–2,5(–4,0) cm šir., koncový lístek často delší než lístky postranní, na vrcholu pozvolna zašpičatělý, na bázi klínovitě, šir. klínovitě až slabě zaokrouhlené, často slabě asymetrické (jednou stranou mnohdy sbíhají až k hlavnímu větvení), na svrchní straně tmavozelené, lysé až olysalé, na spodní straně lysé až pýřitě hustě chlupaté, pilovitě zubaté, krátce řapíčkáté. Květy vonné (po hořkých mandlích) v koncových mnohokvětých, plochých 3–5ramenných vrcholcích (5–)7–10 cm v průměru, doplněných mnohdy dl. stopkatými květenstvími z úžlabí nejvyšších listů. Kalich s 5 šir. trojúhelníkovitými, asi 0,5 mm dl., špičatými cípy; koruna kolovitá, 6–8 mm v průměru, bílá až růžová, korunní cípy kopinaté, špičaté, mnohdy špičkou dovnitř stočené, posléze nazpět dolů sehnuté; tyčinky ± stejně dlouhé jako koruna, prašníky nachové až fialově purpurové, později hnědočervené. Plodenství přímé s rameny fialově až purpurově zbarvenými. Peckovice ± kulovité, 4–6 mm vel., černé, lesklé s černou šfávou, se 3–4 peckami. VI–VIII. Hkf. Tox.

2n = 36 (ČR: 20. Jihomor. pah., 64. Říčan. ploš.)

Variabilita: Na našem území poměrně málo proměnlivý druh.

Ekologie a cenologie: Lesní lemy, světlé lesní cesty, paseky, okraje polních cest a silnic, úhory, vinice, rumiště, opuštěná místa v obcích a blízkém okolí apod., na čerstvě vlhkých, humózních, hlubokých, kamenitých až hlinitých, zásaditých až slabě kyselých půdách bohatých živinami. Roste především ve společenstvech svazů *Atropion bella-donnae* (diagnostický druh), *Arction lap-pae* (zvl. v as. *Sambucetum ebuli* FELDÖLDY 1942), *Onopordion acanthii*, *Epilobion angustifolii* apod. Vyskytuje se převážně v hustých souvislých porostech.

Rozšíření v ČR: Chebdí se vyskytuje roztroušeně až dosti hojně v mezofytiku, roztroušeně až vzácně v termofytiku celého státu. V oreofytiku vzácně nebo zcela chybí. Těžiště rozšíření je v kolinním až submontánním stupni. V nížinách je vzácnější a mnohdy může v celých oblastech zcela chybět. V Čechách je nejhojnější od Českokrumlovska přes Blatensko až po Blovice, a dále od předhoří Orlických hor po Jičínsko, na Moravě v pahorkatinách j. části. Nejvýše vystupuje na Šumavě (až do 1 000 m), na úpatí Moravskoslezských Beskyd a Jeseníků. V ostatních oblastech většinou roztroušeně s častými absencemi výskytu. – Mapy: SKALICKÝ Preslia 33:186, 1961 (Čechy).

T: téměř ve všech fyt. o. [pravděpodobně chybí v 5. Terez. kotl., 9. Dol. Povlt., 10. Praž. kotl.]. – **M:** ve většině fyt. o. [pravděpodobně chybí v 22. Halštr. vrch., 23. Smrč., 30. Jesen.-rak. ploš., 49. Frýdl. pah., 54. Ješ. hřb.]. – **O:** 88b. Šum. pláně, 88d. Boub.-stož. hor., 99a. Radh. Besk. (Nová Ves u Frýdlantu nad Ostravicí, lit.).

Celkové rozšíření: Evropa kromě Islandu, s. Německa a s. Polska, Skandinávie, Pobaltí, s. Běloruska, v. Ukrajiny a většiny Ruska. Evropský areál pokračuje podél s. a j. okraje Černého moře přes Kavkaz ke Kaspickému moři a do s. oblasti Íránu. Dále roste v j. Anatolii, při pobřeží Sýrie a Libanonu, na Kypru a v s. oblastech Maroka, Alžiru a Tunisu. Izolované arely jsou na Madeiře, v Saúdské Arábii a v Kašmíru. Druhotně zavlečen v j. Skandinávii, Rusku apod. – Mapy: HEGI, ed. 2, 6/2:31, 1966; MEUSEL et al. 1992:429.

Význam: Celá rostlina je jedovatá; dříve byl ojediněle používán v lidovém léčitelství. Někdy jako plevel na polích a ve vinicích.

Poznámka: Z příbuzenstva *S. nigra* se ojediněle pěstuje severoamerický druh *Sambucus canadensis* L. s květenstvím až 30 cm v průměru a plody tmavě purpurovými a z příbuzenstva *S. racemosa* též severoamerický druh *Sambucus pubens* MICHX s chlupatými větvemi.

Kříženci

V literatuře se neudávají žádní spontánní kříženci mezi našimi druhy. Experimentálně získaní kříženci jsou sterilní.